

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В.ЛАЗАРЯНА

На правах рукопису

СІНГАЄВСЬКА МАРИНА ПАВЛІВНА

УДК 656.2:[658.14+658.152]

**ЕКОНОМІКО-ІННОВАЦІЙНА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ВІДТВОРЮВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ
(на прикладі колійного спеціалізованого рухомого складу)**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник
доктор економічних наук, професор
Міщенко Максим Іванович

Дніпропетровськ – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВІДТВОРЮВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У КОЛІЙНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ	11
1.1 Економіко-організаційні основи відтворення основних засобів колійної інфраструктури	11
1.2 Тенденції відтворювальних процесів матеріально-технічної бази колійної інфраструктури ПАТ «Українська залізниця»	25
1.3 Економіко-інноваційна складова комплексних процесів розвитку колійного господарства	41
Висновки до розділу 1	55
РОЗДІЛ 2 ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ВІДТВОРЮВАЛЬНИМИ ПРОЦЕСАМИ КОЛІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА	57
2.1 Основні напрямки удосконалення управління операційною діяльністю колійного господарства в умовах реформування галузі	57
2.2 Вплив фінансово-економічної кризи національної економіки на діяльність ПАТ «Українська залізниця»	70
2.3 Проблеми розвитку національної економіки та прогнозування попиту на перевезення	84
2.4 Економічне обґрунтування завантаження колійної інфраструктури на перспективу	95
2.5 Відтворювальний розвиток економіко-інноваційного потенціалу колійного господарства	111
Висновки до розділу 2	119

РОЗДІЛ 3	МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІКО-ІННОВАЦІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІДТВОРЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО РУХОМОГО СКЛАДУ.....	121
3.1	Загальний підхід до проблеми економіко-інноваційного оновлення основних засобів колійної інфраструктури.....	121
3.2.	Методична основа економічного забезпечення реалізації інноваційних процесів	135
3.3.	Застосування механізму управління ефективним розвитком відтворювальних процесів.....	148
3.4.	Організаційне забезпечення реалізації економіко-інноваційного механізму відтворювальної діяльності	159
	Висновки до розділу 3	165
	ВИСНОВКИ.....	167
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	169
	ДОДАТКИ.....	198

ВСТУП

Актуальність теми. Діяльність залізничного транспорту забезпечує економічні зв'язки між вантажоутворюючими підприємствами та споживачами продукції, як у внутрішньому, так і у зовнішньоекономічному сполученні.

Залізничний транспорт України має одну з найбільш розвинених у Європі мережу залізниць. Її експлуатаційна довжина складає понад 22 тис. км. За густотою вона наближається до показників розвинутих європейських країн.

Колійна інфраструктура має забезпечувати необхідний рівень пропускну здатності для реалізації експлуатаційної діяльності залізничного транспорту щодо перевезення пасажирів, вантажу, пошти та багажу у заданих напрямках та з встановленою швидкістю.

Верхня будова колії є основним засобом, який забезпечує ефективність господарської діяльності у колійному господарстві, від її стану залежить можливість здійснення залізничних сполучень. Але для реалізації в повному обсязі вимог з боку перевізників щодо стану колії, необхідно мати цілий комплекс основних засобів колійного господарства, які забезпечували б своєчасне виконання планово-запобіжних ремонтно-колійних робіт. Теперішній стан основних засобів колійного господарства характеризується високим рівнем фізичного та морального зносу через систематичне недофінансування відтворювальних процесів, нерациональний розподіл коштів на відтворення основних засобів, без врахування перспектив розвитку колійної інфраструктури та залізничного транспорту в цілому.

Через таку ситуацію у найближчі роки Укрзалізниця не зможе задовольнити попит на вантажні та пасажирські перевезення. Знизиться якість, надійність залізничних сполучень, це може привести до втрати конкурентоспроможності залізничного транспорту та створити реальну загрозу економічній безпеці держави.

Саме тому в сучасних умовах стає актуальною необхідність нового економіко-інноваційного методичного підходу щодо відтворення виробничих засобів колійного господарства з урахуванням перспектив розвитку залізничного транспортного ринку та реформування галузі.

Окремі завдання проблеми розвитку відтворювальних процесів та інноваційної діяльності в різні періоди вирішували російські та українські вчені та

практики: Аксьонов І. М., Асмолова Г. Б., Бакай В. Й., Бараш Ю. С., Белікова Н. В., Борисенко М. А., Ваніна Н. Н., Васильєв О. Л., Віноградова К. О., Вовк О. М., Галабурда В. Г., Геєць В. М., Гненний О. М., Голосков В. Н., Григорова З. В., Григор'єва А. А., Даніленко Е. І., Дикань В. Л., Заволока С. М., Ільчук В. П., Кленін О. В., Колесникова Н. М., Кондаков Н. П., Кулаєв Ю. Ф., Макаренко М. В., Міщенко С. П., Осипа Н. В., Пасічник В. І., Підлісний П. І., Рибкін В. В., Рошило В. І., Светуньков М. Г., Сівашенко Т. В., Сич Є. М., Швець Н. В., Шинкаренко В. Г., Цвєтов Ю. М., Thompson L. та інші.

Задачею, яка потребує вирішення є врахування інноваційних особливостей організаційно-економічного механізму відтворення основних засобів колійної інфраструктури, специфіки протікання фінансово-економічних процесів розподілення коштів, за умови відповідності стану колійної інфраструктури вимогам перевізників та з перспективою забезпечення ефективної повної вертикальної інтеграції в напрямі реформування залізничного транспорту та покращення його конкурентоспроможності.

Актуальність цих питань, їх недостатнє теоретичне, методологічне й практичне опрацювання визначили вибір теми дисертації та напрямків дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до положень таких програмних документів: Державної цільової програми реформування залізничного транспорту на 2010-2019 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2009 року № 1390; Постанови Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2012 року № 970 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо програм економічного і соціального розвитку»; Транспортної стратегії України на період до 2020 року, затвердженої Кабінетом Міністрів України розпорядженням від 20 жовтня 2010 року № 2174; Закону України «Про залізничний транспорт» від 04.07.1996 року № 40; Закону України від 23.02.2012р. № 4442-VI "Про особливості утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування"; Закону України від 23.02.2012 № 4443-VI «Про внесення змін до Закону України "Про залізничний транспорт"»; Указу Президента України від 11.06.98. № 615/98 «Про затвердження Стратегії інтеграції

України до ЄС» і т. ін.

Дисертація виконана у відповідності із завданнями, поставленими в науково-дослідних роботах, що проводились у Дніпропетровському національному університеті залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна: „Розробка методики розрахунку величини збору за користування об’єктами колійної інфраструктури”, 2014 р. (номер держ. реєстр. 0114U006098); „Економічне обґрунтування доцільності експлуатації малодіяльних діляниць залізничного транспорту”, 2014р. (номер держ. реєстр. 0114U002413); комплексна держбюджетна НДР „Розробка наукових основ і техніко-економічне обґрунтування етапів впровадження швидкісного й високошвидкісного руху поїздів в Україні», терміни виконання: початок – січень 2014 року, закінчення – грудень 2016 року (номер держ. реєстр. 0114U002549).

Мета і завдання дослідження. *Метою дисертаційною роботи є* розробка та обґрунтування економічних засад і практичних рекомендацій щодо економіко-інноваційної ефективності відтворювальних процесів основних засобів колійного господарства залізничного транспорту в сучасних умовах.

Мета дослідження зумовила розв’язання таких завдань:

- провести аналіз еволюції наукової думки, існуючих науково-теоретичних та методологічних підходів з проблем відтворювальних процесів основних засобів транспортного виробництва;
- визначити показники стану та руху виробничих засобів колійного господарства;
- дослідити основні фактори, що найбільш суттєво впливають на економіко-інноваційну ефективність відтворювальних заходів залізничного транспорту;
- обґрунтувати специфічні особливості вартості життєвого циклу спеціалізованого рухомого складу як умовних модулів виробничого потенціалу колійної інфраструктури;
- виявити напрями деталізації інформації щодо економіко-інноваційної ефективності відтворення основних засобів колійного господарства залізничного транспорту;

- розробити економіко-математичну модель управління вартістю життєвого циклу спеціалізованого рухомого складу;
- виявити необхідність комплексного інвестування інноваційного розвитку колійного господарства та визначити основні критерії його оцінки.

Об’єкт дослідження – процеси відтворення об’єктів колійної інфраструктури залізничного транспорту України.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та практичні засади економіко-інноваційної ефективності відтворення об’єктів колійного господарства в умовах повної вертикальної інтеграції.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувався комплексний підхід та такі загальнонаукові методи:

- логічний та історичний – для виявлення тенденцій розвитку залізничного транспорту;
- аналогії – для прогнозування обсягів залізничних перевезень на базі соціально-демографічних факторів;
- моделювання – для побудови аналогової та математичної моделі прогнозування попиту на залізничні перевезення та вартості життєвого циклу основних засобів колійного господарства;
- прийняття рішень та планування – для проведення наукових досліджень стосовно визначення раціонального розподілення фінансових ресурсів на відтворювальні процеси колійної інфраструктури з урахування перспектив розвитку;
- аналізу і синтезу – для обробки статистичних даних та визначення закономірностей роботи колійної інфраструктури залізничного транспорту на протязі обраного ретроспективного періоду.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному та методичному обґрунтуванні економіко-інноваційної ефективності відтворення основних засобів колійного господарства в умовах сучасного ринку, а саме:

удосконалено:

- теоретично обґрунтовано та розроблено основні економіко-організаційні принципи управління ефективністю відтворювальних процесів колійного господарства, що базується на інноваційних положеннях. Його впровадження

дозволить значно підвищити ефективність відтворювальних заходів та знайти взаємодію між ринковими засадами та організаційно-економічною значимістю таких процесів;

- методичну основу економічного забезпечення реалізації інноваційного процесу відтворення основних засобів колійного господарства, що заснована на визначенні вартості життєвого циклу. Це розширює теоретичне підґрунтя для поглибленого аналізу та обґрунтування ефективних напрямів відтворення об'єктів колійної інфраструктури залізниць країни;

- методичні засади створення економіко-аналітичної системи управління колійним господарством, що з інноваційної точки зору дозволить реалізувати адаптовану стратегію ремонтів технічних засобів, що заснована не на обсязі робіт, що виконуються машиною з урахуванням її фактичного стану, а на фактичному стані машини важкого типу на основі його моніторингу та системи контролінга рівня експлуатаційної надійності;

- методичні основи визначення прогнозованої величини капітальних вкладень у економіко-інноваційне відтворення об'єктів колійної інфраструктури шляхом врахування результативності діяльності спеціалізованого рухомого складу в умовах ризикованості інвестиційної діяльності та невизначеності оточуючого середовища. Це дозволить підвищити потенційну привабливість вкладень із зовнішніх джерел в економіко-інноваційне відтворення об'єктів колійної інфраструктури.

набуло подальшого розвитку:

- науковий підхід щодо прогнозування обсягів експлуатаційної діяльності, який додатково враховує фактори впливу стану національної економіки на обсяги роботи вантажоутворюючих галузей, що дозволяє більш точно визначити перспективні обсяги ремонтно-колійних робіт для визначення необхідної кількості спеціалізованого рухомого складу;

- характеристика типів відтворювального розвитку виробничого потенціалу підприємств з точки зору оновлення засобів праці в межах нормального відтворення й показники управління процесами та підходи до застосування механізму контролінгу в площині відтворення основного капіталу, що на відміну від існуючого являє собою динамічне, постійне та безперервне оновлення об'єктів

коліїної інфраструктури під впливом впровадження сучасних видів рухомого складу, інформаційних систем, ремонтної бази;

– визначення сутності ефективності процесу інвестування відтворювальних процесів у колійному господарстві з урахуванням нерівномірності фізичного та морального зносу об’єктів, що дозволяє більш точно визначити дефіцит спеціалізованого рухомого складу та запропонувати заходи щодо його погашення. Комплексна реалізація цього процесу сприяє підвищенню ефективності відтворювальної діяльності та адаптації підприємств залізничного транспорту до сучасних умов господарювання.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати дисертаційного дослідження та обґрунтовані рекомендації мають практичне значення та знайшли впровадження на підприємствах залізничного транспорту України. Зокрема, модель реалізації завдання оптимізації грошових потоків, що супроводжують процеси закупівлі рухомого складу, доставки до місця постановки на баланс, зборку, пуско-налагоджувальні роботи, виконання всього обсягу регламентованих видів ремонтів та обслуговування, демонтаж та ліквідація, з цільовою функцією мінімізації витрат, з елементами управління у вигляді рішень: продовжувати експлуатацію, чи виконувати ремонти, виходячи з відповідних нормативів, що діють у колійному господарстві залізничного транспорту на теперішній час дозволяє вирішити задачу про знаходження оптимальної схеми реалізації відтворювальних робіт - використання розробленої економіко-математичної моделі в діяльності Департаменту колії та штучних споруд дозволило раціонально мінімізувати витрати за весь період життєвого циклу колійних машин важкого типу окремих моделей та отримати значні економічний, технічний і технологічний ефекти (Додаток В - акт впровадження).

Окремі положення дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» при викладанні дисципліни: «Економіка підприємств».

Особистий внесок здобувача. Сформульовані в роботі наукові результати, висновки, рекомендації і пропозиції, а також поняття належать особисто автору і є його науковими розробками. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, у якій автором особисто розроблені наукові положення, методичні підходи

та практичні рекомендації щодо прогнозування та відтворення технічних засобів колійного господарства. З наукових праць, що виконані у співавторстві, у дисертації виконані тільки ті положення та ідеї, які є результатом власної роботи здобувача.

У наукових працях, які надруковані у співавторстві, особистий внесок автора наведено нижче.

Апробація результатів. Основні положення дисертаційної роботи доповідалися: на науково-практичній конференції: «Шляхи та напрями структурної реформи залізничного транспорту України», м. Київ, ДЕТУТ, 2012 р. Шостій міжнародній науково-практичній конференції: «Проблеми та перспективи розвитку транспортних систем в умовах реформування залізничного транспорту: управління, економіка і технології», м.Київ, ДЕТУТ, 2013 р.; Дев'ятій міжнародній науково-практичній конференції: «Проблемы экономики и управления на железнодорожном транспорте», м.Київ, ДЕТУТ, 2014 р.; Дванадцятій міжнародній науково-практичній конференції: «Проблеми економіки транспорту», м. Дніпропетровськ, ДНУЗТ, 2014р.; Тринадцятій міжнародній науково-практичній конференції: «Проблеми економіки транспорту», м. Дніпропетровськ, ДНУЗТ, 2015 р.

Публікації. Результати дисертаційних досліджень опубліковані у 14 наукових працях, у тому числі 7 статей у фахових збірниках наукових праць, 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави з напрямку, з якого підготовлено дисертацію, 1 стаття у інших збірниках наукових праць (у тому числі 1 у співавторстві) та 5 у тезах доповідей наукових конференцій. Загальний обсяг наукових статей – 4,1 ум. друк. арк., з яких особисто автору належить 3,8 ум. друк. арк.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 224 сторінки, обсяг основного тексту – 193 сторінки, у тому числі 28 таблиць, 29 рисунків. Крім того, вступ на 7 сторінках, висновки на 2 сторінках, список використаних джерел, який включає 185 найменувань, на 25 сторінках та 3 додатки на 31 сторінці.